

FAKULTET ZA PRAVO, BEZBEDNOST I MENADŽMENT
"KONSTANTIN VELIKI", NIŠ
UNIVERZITET "UNION-NIKOLA TESLA" U BEOGRADU

CENTAR ZA STRATEŠKA ISTRAŽIVANJA
NACIONALNE BEZBEDNOSTI
CESNA B, BEOGRAD

TEMATSKI ZBORNIK RADOVA

**JUGOISTOČNA EVROPA
I POSTMODERNI IZAZOVI**

EDICIJA
BEZBEDNOST U POSTMODERNOM AMBIJENTU
KNJIGA XXIII i XXIV

PROCEEDINGS

NAUČNE KONFERENCIJE SA MEĐUNARODNIM UČEŠĆEM

EDITOR

Prof. dr Slobodan Nešković

Beograd, 2018.

Izdavač:

**CENTAR ZA STRATEŠKA ISTRAŽIVANJA NACIONALNE
BEZBEDNOSTI-CESNA B, BEOGRAD**

u saradnji sa

**Fakultetom za pravo, bezbednost i menadžment
“Konstantin Veliki”, Niš
Univerziteta “Union-Nikola Tesla” u Beogradu**

Za izdavača

Prof. dr Slobodan Nešković

Editor

Prof. dr Slobodan Nešković

Urednik izdanja

Doc. dr Anastazija Tanja Đelić

Redakcija

**Prof. dr Višeslav Krsmanović, Prof. dr Džemal Najetović, Doc. dr Dragan
Radišić, Prof. dr Hatidža Beriša, Mr Ratomir Antonović**

Recenzenti

**Prof. dr Radomir Biočanin, Prof. dr Milan Milošević, Prof. dr Dragan
Kolev, Prof. dr Borislav Radević, Prof. dr Slobodan Nešković**

Lektor

Mr Jasmina Stojiljković

**Grafička priprema i prelom
Aleksandar Cekić**

Korjice

Ivan Šiljić

Štampa

Belpak d.o.o. Novi Beograd

Tiraž: 200

ISBN: 978-86-85985-35-5

Beograd, 2018.

**CENTAR ZA STRATEŠKA ISTRAŽIVANJA
NACIONALNE BEEZBEDNOSTI-CESNA B, BEOGRAD**

u saradnji sa

**Fakultetom za pravo, bezbednost i menadžment
“Konstantin Veliki”, Niš
Univerziteta “Union-Nikola Tesla” u Beogradu**

**ISTAKNUTI TEMATSKI ZBORNIK RADOVA
VODEĆEG NACIONALNOG ZNAČAJA**

**JUGOISTOČNA EVROPA
I POSTMODERNI IZAZOVI**

KNJIGA XXIII i XXIV

PROCEEDINGS

NAUČNE KONFERENCIJE SA MEĐUNARODNIM UČEŠĆEM

**Editor
Prof. dr Slobodan Nešković**

Beograd, 2018.

Milan Milošević¹, Branislav Milosavljević², Marjan Marjanović³

ORGANIZOVANI KRIMINAL KAO FAKTOR UGROŽAVANJA BEZBEDNOSTI JUGOISTOČNE EVROPE

Rezime

Organizovani kriminal predstavlja najsloženiju i najopasniju vrstu kriminala i jednu od najvećih pretnji savremenom društvu, zbog čega su se države jugoistočne Evrope opredelile za uspostavljanje efikasnog sistema za borbu protiv organizovanog kriminala, kroz definisanje stratejskih ciljeva, uloge i odgovornosti državnih subjekata. Strateški pristup suprotstavljanju organizovanom kriminalu kao faktoru ugrožavanja bezbednosti podrazumeva, pre svega, razvijanje nacionalnih kapaciteta i potencijale za efikasnu borbu protiv svih oblika organizovanog kriminala, a posebno protiv različitih oblika koruptivnog povezivanja i uticaja njegovih nosilaca u strukturama državne vlasti. Kroz strategiju država jugoistočne Evrope za borbu protiv organizovanog kriminala ujedno se određuju i okviri za izradu planova implementacije, čime se stvaraju dodatni uslovi za efikasnije uključivanje u regionalni, evropski i svetski koncept borbe protiv organizovanog kriminala.

Ključne reči: Organizovani kriminal, ugrožavanje bezbednosti, države jugoistočne Evrope, strateški pristup, sprečavanje i suzbijanje

ORGANIZED CRIMINAL AS A FACTOR OF ENHANCING SECURITY OF SOUTH EASTERN EUROPE

Abstract

Organized crime is the most complex and most dangerous type of crime and one of the biggest threats to modern society, which has made the countries of South-East Europe a priority to establish an effective system for combating organized crime, by defining strategic goals, role and responsibility of state entities. Strategic approach to countering organized crime as a factor of threats to security implies, above all, the development of national capacities and potentials for an effective fight against all forms of organized crime, in particular against various forms of corruptive connections and the influence of its holders in the structures of state power. Through the strategy of the countries of Southeast Europe for the fight against organized crime, the frameworks for the preparation of implementation plans are also determined, which creates additional conditions for more efficient involvement in the regional, European and world concept

- 1 Prof. dr Milan Milošević, Fakultet za poslovne studije i pravo Univerziteta „Union – Nikola Tesla“ u Beogradu, milan.milosevic@fpp.edu.rs
- 2 Mr Branislav Milosavljević, Institut za stratejska istraživanja Ministarstvo odbrane, branislav.milosavljevic@mod.gov.rs
- 3 Spec. Marjan Marjanović, Institut za procenu rizika i kritičnu infrastrukturu u Podgorici, marjan@securityguardmn.com

of the fight against organized crime.

Key words: Organized crime, security threats, Southeast European countries, strategic approach, prevention and suppression

Uvodna razmatranja

Na početku trećeg milenijuma za sve države jugoistočne Evrope karakteristična je tranzicija, koja se ogleda u izgradnji demokratskog poretka, uspostavljanju vladavine prava i stvaranju što povoljnijih uslova za funkcionisanje tržišne privrede. Istovremeno, one dele i zajedničke probleme – kako one nasleđene iz razdoblja vladavine autoritarnog poretka, tako i one koje su nastale u godinama korenitog preobražaja društvenih odnosa. Sigurno je da jedan od najvećih problema u tom smislu predstavlja organizovani kriminal, koji nije ideološki motivisan ali uvek povezuje određeni broj ljudi sa ciljem da ilegalnim i legalnim aktivnostima ostvare prihod i moć.

Iako još uvek nema jedinstvenog određenja pojma organizovani kriminal, nesporno je da se radi o izuzetno opasnom, svojevrsnom i kompleksnom fenomenu koji ugrožava temelje savremene države i osnovna načela demokratskog uređenja. Organizovane kriminalne grupe nemaju samo cilj vršenje krivičnih dela već nastoje da osvoje društvenu moć i uspostave paralelni sistem društvenog uređenja kao konkurenciju zvaničnoj državnoj vlasti. S tim u vezi organizovani kriminal se u državi postavlja kao paralelni sistem i ujedno predstavlja udruženje koje deluje izvan kontrole javnosti i vlasti sa ambicijom da ostvari prevlast u oblasti ekonomije.

Aktuelno stanje organizovanog kriminala na prostoru jugoistočne Evrope ukazuje na složenu socijalno-patološku pojavu sa specifičnom fizionomijom i intenzitetom društvene opasnosti. Kako su se menjale opšte prilike u regionu, način života i druge društvene promene, tako se menjao i organizovani kriminal na ovom prostoru. Uprkos svim do sada preduzetim normativnim i institucionalnim merama, jugoistočna Evropa još uvek predstavlja deo Evrope sa najvećim stepenom delovanja kriminalnih organizacija. Postojanje slabosti u delovanju vlada tranzicionih država sa tog područja najčešće je uzrok neuspeha u sprovođenju proklamovanih programa na planu borbe protiv organizovanog kriminala.

Suočene sa pretnjom organizovanog kriminala i njegovim posledicama, države jugoistočne Evrope su inovirale nacionalna zakonodavstva u ovoj oblasti. Prilikom određenja predmetnog fenomena ispoljeno je jedinstvo stavljanjem akcenta na suzbijanje aktivnosti kriminalnih grupa. Isto tako, države regiona su kao odgovor na ekspanziju organizovanog kriminala usvojile odgovarajuće nacionalne strategije, i kroz različite regionalne inicijative uspostavile zajedničku saradnju u suprotstavljanju ovom fenomenu.

Nadalje, s pravom se smatra da je objektivno određenje organizovanog kriminala na nacionalnom nivou nužno potrebno za adekvatno delovanje državnih organa kao i za njihovo razgraničenje nadležnosti u suprotstavljanju organizovanom kriminalu, prepoznavanje različitih oblika kriminalnog delovanja nosilaca organizovanog kriminala i drugo⁴. Polazeći od toga, sve savremene države (i relevantne međunarodne organizacije) promptno ulažu napore da se ovaj fenomen što preciznije pojmovno odredi, s ciljem iznalaženja niza konkretnih zakonskih rešenja koji bi njegovo sprečavanje i suzbijanje učinile efikasnijom. Ovo podjednako važi za države koje se nalaze u političkoj i privrednoj tranziciji, odnosno za zemlje u kojima organizovani pokazuje tendencija uvećanja, ali i za države sa dugom i stabilnom demokratijom zasnovanom na principima vladavine prava.

S obzirom na to da organizovani kriminal predstavlja najsloženiju i najopasniju vrstu kriminala i jednu od najvećih pretnji savremenom društvu, države jugoistočne Evrope su se opredelile za strateški pristup kroz nacionalne strategije za borbu protiv

4 Sačić Željko, Organizovani kriminal: metode suzbijanja, Informator, Zagreb, 2001, str.12

organizovanog kriminala. To je ujedno i pokazatelj da je u društvu postignuta određena vrsta konsenzusa o prioritetima u njihovom radu, odnosno koji tipovi kriminaliteta predstavljaju najveću opasnost za društvo, zbog čega se njihovom suzbijanju i sprečavanju u okviru raspoloživih resursa mora dati najveći značaj⁵.

Usvajanjem nacionalnih strategija za suprotstavljanje organizovanom kriminalu, države jugoistočne Evrope su se ujedno opredelile za preventivni pristup organizovanom kriminalu. Po svom obimu prevencija je sveobuhvatnija i šira od represije, ali manje popularna jer njeni rezultati nisu toliko vidljivi a mogu biti uočljivi nakon izvesnog, neretko i višegodišnjeg perioda. Prevencija je prvenstveno usmerena na neutralisanje uzroka i faktora koji stvaraju i podstiču ispoljavanje delovanja organizovanog kriminala.. Za ostvarivanje prevencije od posebnog značaja je da se strategijom predvide mogući trendovi i pravci razvoja organizovanog kriminala i definišu odgovarajući osnovni ciljevi i mogućnosti države za njegovo predupređenje i smanjivanje na najmanju moguću meru. Međutim, ne postoji jednoobrazan pristup u prevenciji organizovanog kriminala jer različita društva imaju različite mogućnosti za sprečavanje delatnosti organizovanih kriminalnih grupa, a s druge strane ne postoji univerzalna matrica po kojoj se organizovani kriminal ispoljava⁶.

Uzroci ispoljavanja i karakteristike organizovanog kriminala u Jugoistočnoj Evropi

Za organizovani kriminal na prostorima jugoistočne Evrope smatra se da je nastao sredesetih godina prošlog veka kao posledica ekonomskih i političkih promena koje su na ovom prostoru odigravale u dramatičnim okolnostima. Tranzicioni procesi bili su u nekim državama opterećeni i ratnim zbivanjima, što je pomenute promene i dodatno izazvalo. U takvim okolnostima, kada je te procese pratilo nasilje izazvano ratom, kao nedostatak vizije, nije neobično što su različite, pa i kriminalne delatnosti u mnogome zamenile aktivnosti legalnih društvenih institucija. To je uslovalo da organizovani kriminal, iako istorijski posmatrano predstavlja noviju pojavu na ovim prostorima, ipak brzo sustigne, pa čak i prevaziđe svoje konkurente.

Savremeni organizovani kriminal ispoljava tendencije da permanentno razvija nove forme ispoljavanja, neprestano se prilagođavajući novonastalim društvenim okolnostima i konkretnim okolnostima. Modaliteti pojedinih oblika organizovanog kriminala su složeni kao posledica sve izraženije povezanosti organizovanih kriminalnih grupa na regionalnom i globalnom planu, oformljenih nezavisno od etničkih principa izvođenih isključivo motivom nelegalnog sticanja profita. Sa sve većim razvojem međunarodnih ekonomskih i drugih veza, organizovani kriminal dobija nove pojavne oblike, uz korišćenje sve raznovrsnijih metoda i sredstava. Današnji oblici organizovanog kriminala su mnogo složeniji i obuhvataju šire prostorne okvire, ali i mnogo sofisticiranije forme ispoljavanja, koje je ponekad teško prepoznati.

Iako je organizovani kriminal na prostoru Jugoistočne Evrope prihvatio sve svoje karakteristike organizovanog kriminala počev od ciljeva, odnosno motiva, načina organizacije, on ih je definitivno unapredio i prilagodio specifičnim okolnostima. Na taj način, negativna sprega profesionalnih kriminalca, korumpiranih političara i ostalih policajaca dodala je jednu novu dimenziju koja je tu spregu pretvorila u različito kriminalno „balkansko“ preduzeće. Na taj način je organizovani kriminal na prostoru jugoistočne Evrope postao ozbiljan konkurent ne samo drugim međunarodnim kriminalnim udruženjima, nego i legalnim društvenim i državnim privredama.

Iako su etiološki činioci organizovanog kriminala na prostoru Jugoistočne Evrope

5. Wayne C. Smith, Ralph F. Salerno, The Use of Strategies in Organized Crime Control, Journal of Criminal Law and Criminology Volume 61, Issue 1, Northwestern University School of Law, 1970, p. 101, <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5643&context=jclc> 6. Strategijski pristup videti šire u: Milosavljević Branislav, Petrevski Ljupka, Strategijski pristup sprečavanju organizovanog kriminala, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa „Asimetrija i strategija“ Institut za strategijska istraživanja i Škola nacionalne odbrane, Beograd, 2017

veoma raznovrsni, u načelu mogu se podeliti na one od međunarodnog i nacionalnog značaja. Pri tome se pod međunarodnim faktorima podrazumeva proces globalizacije, odsustvo kontrole prekograničnog prometa, nedovoljno razvoj sistem internacionalne finansijske kontrole, razvoj internet-tehnike i slično. S druge strane u grupu unutrašnjih faktora koji pogoduju razvoju ovog tipa kriminala spadaju različiti oblici društvene dezorganizacije i pojava „sive ekonomije“, destabilizacije političkih i društvenih struktura, dubokih kriza, siromaštva i drugo⁷.

Osnovne karakteristike koje omogućavaju organizovanom kriminalu opstanak i delovanje u dužem vremenskom periodu odnose se i na uspostavljanje veza sa organima vlasti, odnosno državnim organima, legalnim poslovnim, privrednim i finansijskim subjektima i uticajnim političkim partijama, čime se stiče značajan uticaj i određeni društveni ugled. Uspostavljena veza organizovanog kriminala sa navedenim subjektima može biti čvršća i labavija, i ne održava je cela kriminalna organizacija, već samo pojedini članovi koji se nalaze u vrhu organizacije i koji, najčešće ne učestvuju neposredno u vršenju kriminalne delatnosti.

U svakom slučaju se organizovani kriminal odlikuje brojnim karakteristikama koje ga odvajaju od ostalih oblika kriminaliteta na prostoru Jugoistočne Evrope. Dominantan element predstavlja visok nivo organizovanosti ali i sklonost promenama u cilju prilagođavanja aktuelnim društvenim uslovima, visok stepen društvene opasnosti, trajnije udruživanje većeg broja ljudi sa hijerarhijsko-organizacionom strukturom, planska delatnost uz podelu rada, fleksibilnost i raznovrsnost u izboru kriminalnih metoda iskorišćavanja, pretnji i prisilne zaštite, teror, mobilnost i podmićivanje, a sve s ciljem postizanja određene ekonomske (indirektno i političke) moći.

Konkretnije posmatrano, ekspanzija organizovanog kriminala na prostoru jugoistočne Evrope vezana je za završetak hladnoratovske politike samoizolacije i kraha socijalističkog modela. Poseban doprinos razvoju organizovanog kriminala na ovom prostoru ima geografski položaj jugoistočne Evrope kao najkraće kopnene veze između Male Azije, Bliskog i Srednjeg Istoka s jedne, i država članica Evropske unije s druge strane. Iako se prvenstveno radi o tranzitnom regionu, pojedine države regiona dobijaju i na značaju kao polazišta ili krajnja odredišta u okviru pojedinih aktivnosti transnacionalnog organizovanog kriminala. Tranziциони procesi i naglo socijalno raslojavanje stvorilo je regutnu bazu za kriminalne organizacije, a moralna dezorijentisanost i pad osnovnih moralnih vrednosti, uticali su na usvajanje kriminalnog obrasca ponašanja u društvu.

S druge strane, nefunkcionalnost institucija sistema i spora izgradnja novog demokratskog poretka dali su poseban doprinos širenju organizovanog kriminala na ovom prostoru⁸. Kada se navedenom dodaju ratna dešavanja na prostoru bivše SFRJ i primene međunarodnog embarga protiv tadašnje SRJ, možemo upotpuniti skup faktora koji su obeležili jedan istorijski period od značaja za ekspanziju organizovanog kriminala na prostoru jugoistočne Evrope. S druge strane saradnja među državama bila je opterećena ratnim dešavanjima i događajima iz prošlosti tako da u jednom periodu nije ni postojala. U takvim okolnostima organizovane kriminalne grupe uspostavile su saradnju radi ostvarivanja koristi i moći demnostrirajući pri tom veliku fleksibilnost u prilagođavanju novonastalim društvenim promenama.

Oblici ispoljavanja organizovanog kriminala na prostoru Jugoistočne Evrope

Veoma je nezahvalno govoriti o prisutnosti organizovanog kriminala na određenom prostoru, prvenstveno zbog njegovih osnovnih fenomenoloških obeležja koje se ogledaju u prikrivenosti ispoljavanja i visokoj tamnoj brojci ovog fenomena. Drugi razlog, ne manje značajan ogleda se u činjenici da organizovani kriminal često podrazumeva

⁷ Uporedi: Skakavac Zdravko, Mafija-tradicionalni i savremeni fenomen, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2016, str. 73-74

⁸ Na primer, ne smemo zaboraviti krizu piramidalnog oblika 1997. godine u Albaniji, u kojoj su ogromna finansijska sredstva prešla u ruke malog broja ljudi što je dovelo do javne pobune i promene vlasti te države.

određenu vezu sa javnom vlašću, što istovremeno povlači i ozbiljnu opasnost od samooptuživanja. To je možda i razlog što su u prošlosti predstavnici državnih vlasti na ovom prostoru često negirali postojanje organizovanog kriminala, iako je ovaj fenomen više ili manje prisutan u svakom društvu kao i kriminalitet uopšte⁹.

S druge strane spektar ispoljavanja delatnosti organizovanog kriminala je izuzetno širok pa je neracionalno nabrajati ih, ali možemo ih generalizovati kao sve ono što donosi neku materijalnu dobit kriminalnim organizacijama, iako postoji tendencija isključivo visokoprofitabilnih aktivnosti, kao što je krijumčarenje narkotika ili oružja¹⁰. U kojoj meri je organizovani kriminal vitalan i u kom intenzitetu će se ispoljavati, zavisi kako od sposobnosti njegovih kadrova i uspešnosti korišćenja povoljnih uslova prisutnih u društveno-političkim i ekonomskim uslovima, ali i od odlučnosti i efikasnosti države i njenih organa da mu se energično i efikasno suprotstave.

Trgovina i krijumčarenje ljudima

Trgovina ljudima je jedan od sve zastupljenijih oblika delovanja organizovanog kriminala koji karakteriše visok prihod, smanjeni rizik i visoka tamna brojka. Glavna pokretačka snaga u trgovini ljudima je stalna potražnja za različitim oblicima eksploatacije, ali i kao posledica za postojeće socioekonomske nejednakosti između razvijenih i država u razvoju. Posle industrije droge, prostitucija je druga po veličini nezakonita industrija u svetu, sa godišnjom godišnjom dobiti od 7 do 10 milijardi dolara. Prema izveštaju UN za 2006. godinu, to je problem koji pogađa mnoge države u svetu a pokazatelji da je ovim izveštajem određeno 127 država porekla i 137 država kao krajnje destinacije to najbolje govore. Pri tome je Kosovo i Metohija visoko rangirano na listi kao prostor porekla, odredišta i tranzitna žrtava trgovine ljudima, a žrtve su uglavnom žene, devojčice i deca za potrebe industrije prostitucije i trgovine ljudima¹¹.

Iako organizovane kriminalne grupe koje su uključene u trgovinu ljudima nisu „registrovane“ u državama regionu, zabeležen je veliki broj pojedinačnih počinilaca ovog zločina. Većina identifikovanih žrtava trgovine ljudima su odrasli, a broj dece i tinejdžera raste od 2012. godine. Šire posmatrano na nivou Evropske unije, samo tokom perioda od 2012 do 2014. godine, oko 47% otkrivenih žrtava bile su poreklom iz centralne i jugoistočne Evrope. U ovom periodu posebno je zabeležen povećan broj žrtava poreklom iz Bugarske ili Rumunije, a znatno manje iz ostalih država regiona¹². Drugim rečima, države centralne i jugoistočne Evrope su države porekla žrtvama trgovine ljudima u cilju eksploatacije u zapadnim i južnim delovima kontinenta

Kao rezultat oružanih sukoba na Bliskom Istoku i situacije u Severnoj Africi promenjeni su migracioni tokovi prema Evropi. U 2015. godini, Evropa je bila suočena sa izuzetno masovnim migracijama. Činjenica da se identitet migranata ne može pouzdano utvrditi dodatno pogoršava situaciju u tranzitnim zemljama, pa tako i u državama jugoistočne Evrope. Nelegalni migranti koji prolaze kroz ovaj region, a naročito deca i devojke koje putuju bez pratilaca predstavljaju posebno ugroženu kategoriju osoba sa velikim rizikom da postanu žrtve trgovine ljudima. Pored toga, rizična kategorija su pripadnici romske populacije kao osetljiva grupa po više osnova a koji su najčešće prisiljeni na seksualnu eksploataciju, zaključenje brakova, prosjačenje i drugo.

Na ovim prostorima, celokupna kriminalna infrastruktura trgovine ljudima, u mnogome podseća na organizovani proces, pri čemu su albanske kriminalne grupe najaktivnije u ovoj oblasti i izgradile mrežu širom Zapadne Evrope. Poznato je da

9. Stanićević Darko, Borba protiv organizovanog kriminaliteta u Republici Srbiji u periodu tranzicije, Kriminalitet u tranziciji: fenomenologija, prevencija i državna reakcija, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2007, str. 466

10. Council of Europe: Organized Crime-The need to respond: www.coe.int/T/E/Com/Files/Themes/organized-crime/default.asp

11. Scott Frank: Fighting organized crime in Kosovo, Concordiam, Journal of European Security and Defense Issues, Volume 7, Issue 3, George C. Marshall European Center for Security Studies, Germany, 2016, p. 38

12. Global Report on Trafficking in Persons, United nations office on drugs and crime, Vienna, 2016, r. 75

trgovci koriste nasilje i prevaru u odnosu na žrtve prisiljavanja, uključujući upotrebu ženskih saradnika ili čak nude lažne brakove. O obimu trgovine ljudima najbolje govore podaci da godišnje od 700.000 žrtava trgovine ljudima u svetu, 200.000 se transportuju sa Balkana. S druge strane 70% žena radeći u takozvanim masažnim centrima i 80 % londonske prostitucije su iz balkanskih i baltičkih država, a ostvarena godišnja dobit iznosi 950 miliona evra¹³.

Ilegalna proizvodnja i promet droga

Nedozvoljena trgovina drogom predstavlja osnovni oblik organizovanog kriminala, generalno u Evropi a naročito u jugoistočnom delu kontinenta sa dobro poznatom „balkanskom rutom”. Balkanski put droge ranije su koristile turske organizovane kriminalne grupe za promet heroinom a danas je to put za sve vrste nedozvoljenih droga. Preko „Balkanske rute“ ne ide sva droga prema Zapadnoj Evropi, već ima i povratnih transporta što pokazuje primer ekstazija koji se proizvodi u ilegalnim laboratorijama Zapadne Evrope (Holandija) i pravcima „Balkanske rute“ doprema na balkansko ilegalno tržište narkotika. Povećanjem obima krijumčarenja balkanska ruta je postala dvosmerna, a preovladavaju organizovane kriminalne grupe Turaka i etničkih Albanaca.

To ukazuje da region Jugoistočne Evrope ima strateški položaj jer nalazi između izvora i glavnih destinacijskih tržišta za afganističke opijate u zapadnoj i srednjoj Evropi. Nedozvoljeni opijati ne prolaze samo kroz ovaj prostor već se vrši i njihovo prepakivanje i prodaja na Balkanskoj ruti. Iako nedozvoljena trgovina započinje na turskoj granici, heroin se transportuje duž sve tri grane balkanske rute do zapadne i centralne Evrope kao konačne destinacije, gde afganistanski heroin završava putovanje. S tim u vezi najveći deo ukupne potražnje skoncentrisan je na glavna tržišta kao što je Ujedinjeno Kraljevstvo, Nemačka, Francuska i Italija. Pored navedenog balkanska ruta se takođe koristi za krijumčarenje sintetičkih lekova i prekursora, kako sa Zapada do Istoka (od Holandija, kroz druge države članice EU), tako i sa istoka na zapad (od Azije u država članica EU).

Složenost šverca kokaina uslovljena je rastojanjem između zemalja porekla i glavnih tržišta kokaina, kao i korišćenjem različitih transportnih sredstava i učešćem velikog broja kriminalnih grupa i same organizacije, što između ostalog utiče na povećanje cene kokaina na evropskom tržištu¹⁴. Tako na primer pojedine kriminalne grupe sa ovih prostora koje u saradnji sa ostalim grupama vrše pružanje usluga nabavke, transporta, ulaza u Evropu, skladištenje i isporuku dilerima na tržištu Zapadne Evrope ukoliko prokrijumčare 500-1.000 kg kokaina godišnje, mogu zaraditi između 15 i 30 miliona evra, s obzirom da se prodajna cena kokaina ulica kreće između 75.000 evra i 80.000 EUR po kilogramu u Zapadnoj Evropi. Dobit se povećava na 70-100 miliona evra godišnje kada organizovane kriminalne grupe učestvuju u uličnoj prodaji na lokalnim tržištima u zapadnoj Evropi¹⁵.

Nedozvoljena trgovina marihuane je u porastu naročito njena proizvodnja u Albaniji, kao i broj nelegalnih laboratorija za proizvodnju marihuane pod prirodnim uslovima i modifikovanoj marihuani, skanku, pod veštačkim uslovima. Iz Albanije, marihuana se krijumčari i delimično distribuira preko Jadranskog mora (koriste se motorni čamci ili trajekti iz albanskih luka Drač i Valona), direktno u Italiju i Grčku do odredišta u Velikoj Britaniji i drugim zemljama zapadne Evrope. Procenjuje se da marihuana i dalje biti lako dostupna na lokalnim tržištima po niskoj kupovnoj ceni, što će rezultirati povećanjem broja korisnika¹⁶.

13 Haziri Faruk, *Fighting organized crime in Kosovo*, p. 38

14 *Regional serious and organized crime*, p. 16, dostupno na: <http://www.mvr.gov.mk/Upload/EditorUpload/analizi-statistiki/Socta%20izvestaj%202016%20ENG.pdf>

15 *Regional serious and organized crime*, p. 17.

16 *Regional serious and organized crime*, p. 21.

Nedozvoljena trgovina oružjem

Na globalnom nivou se ilegalnoj trgovini oružjem posvećuje posebna pažnja o čemu svedoče brojni sporazumi ali i zajedničke akcije mnogih država. Kada se govori o povezanosti ilegalne trgovine oružja i organizovanog kriminala onda se prvenstveno razmatraju dva aspekta. S jedne strane ilegalna trgovina oružjem donosi veliki profit bez obzira da li se radi o klasičnoj prodaji ili zameni za neku drugu robu (najčešće drogu). Sa druge strane ništa manje značajna je i upotreba oružja od strane kriminalnih grupa koje se javljaju istovremeno i kao kupci, ali i kao trgovci.

Novija istorija Evrope puna je primera povezanosti trgovine oružjem i organizovanog kriminala a u izvesnoj meri i terorizma. Tako na primer ruske i italijanske kriminalne organizacije bile su aktivne usred konflikta u bivšoj Jugoslaviji. U periodu oktobar 1992. godine –mart 1994. godine, belgijski, italijanski i ruski kriminalci u saradnji su isporučili preko 13.000 tona naoružanja i municije Hrvatskoj i Bosni, kršeći embargo na oružje UN-a¹⁷.

Na ilegalnom tržištu oružja najčešće se radi o pištoljima i automatskom oružju koje zaostalo iz ratova na područja bivše Jugoslavije dok su manje količine ilegalnog oružja „preliveno“ su u ilegalno oružje kroz proces prepravljjanja, pribavljanja na osnovu falsifikovane dokumentacije, izvršenja krivičnih dela i slično. Pored toga, zapaženo je da se sa teritorije Turske krijumčari gasno oružje, uglavnom korišćenjem železničkog saobraćaja, preko Bugarske ili preko Grčke i Makedonije do prostora Kosova i Metohije gde se gasno oružje prepravlja u vatreno. Tako prepravljeno oružje se u komadu ili u delovima krijumčari preko centralne Srbije ka Zapadnoj Evropi.

Pranje novca

Pojam pranje novca potiče od engleske reči money laundering i označava legalizaciju kapitala stečenog kriminalnom delatnošću ili drugim rečima finansijske transakcije u cilju prikrivanja stvarnog porekla novca i drugih oblika kapitala na tržištu. S druge strane kao delatnost, pranje novca predstavlja falsifikovanje finansijske dokumentacije i manipulacije u sistemu međubankarskih transakcija. U novije vreme ispoljava se kroz utaje poreza, ilegalnu trgovinu narkoticima i oružjem, organizovanu kocku, prostituciju i reket ali i u procesima privatizacije kapitala između ostalog i u ovom delu Evrope¹⁸.

S druge strane suzbijanje pranja novca je i najefikasnije sredstvo za suprotstavljanje organizovanom kriminalu koji je isključivo motivisan profitom. Kao kriminalnu pojavu pranje novca treba posmatrati u uzročnoj povezanosti sa razvojem delatnosti organizovanog kriminala koji nastoji da na ovaj način legalizuje kriminalom zarađeni novac. Na osnovu navedenih podataka nedvosmileno se može zaključiti da organizovane kriminalne grupe ostvaruju veliki profit. Međutim, osnovni problem je kako izbeći krivično gonjenje i nesmetano koristiti prihode od kriminalnih delatnosti. S tim u vezi, pranje novca predstavlja prateći oblik organizovanog kriminala koji omogućava legalizaciju sredstava stečenih kriminalnom delatnošću. Suočeni s mogućnošću zaplene nelegalno stečene imovinske koristi kao i otkrivanja i kažnjavanja, organizovane grupe integrišu stečeni novac u legalne finansijske tokove kroz različite finansijske transakcije pri tome koristeći široki spektar načina pranja novca¹⁹.

Pranje novca je rasprostranjena pojava, što najbolje govori podatak da iznos od opranog novca na godišnjem nivou iznosi 2 do 5% ukupnog godišnjeg bruto svetskog

17 Davis Ian, Hirst Chrissie, Mariani Bernardo, Organised Crime, corruption and illicit arms trafficking in an enlarged EU, London, 2001, p. 17

18 Teofilović Nebojša, Jelačić Milenko, Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela korupcije i pranja novca, Policijska akademija, Beograd, 2006, str. 13-14

19 Bošković Goran, Marinković Darko, Lajić Oliver, Finansijske istrage organizovanog kriminala, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2015, str. 77

dohotka, ili između 800 i 2.000 milijardi dolara²⁰. Drugi podaci govore o iznosu između dva i pet procenata svetskog društvenog bruto proizvoda ili između 615 milijardi i 1.540 milijardi evra godišnje²¹. Pri tome krajnje određite za ubacivanje nelegalno stečene dobiti su finansijski sistemi država Evropske unije, ali i finansijski sistemi država koje su pogođene ekonomskom krizom, koje su u procesu tranzicije i gde nije okončan postupak privatizacije, kao što su pojedine države ovog regiona.

Zaključak

Organizovani kriminal se odlikuje brojnim karakteristikama koje ga odvajaju od ostalih oblika kriminaliteta. Dominantan element predstavlja visok nivo organizovanosti ali i sklonost promenama u cilju prilagodavanja aktuelnim društvenim uslovima, visok stepen društvene opasnosti, trajnije udruživanje većeg broja ljudi sa hijerarhijsko-organizacionom strukturom, planska delatnost uz podelu rada, fleksibilnost i raznovrsnost u izboru kriminalnih metoda iskorišćavanja, pretnji i prisilne zaštite, teror, mobilnost i podmićivanje, a sve s ciljem postizanja određene ekonomske (indirektno i političke) moći.

Osnovne karakteristike koje omogućavaju organizovanom kriminalu opstanak i delovanje u dužem vremenskom periodu odnose se i na uspostavljanje veza sa organima vlasti, odnosno državnim organima, legalnim poslovnim, privrednim i finansijskim subjektima i uticajnim političkim partijama, čime se stiče značajan uticaj i određeni društveni ugled. Uspostavljena veza organizovanog kriminala sa navedenim subjektima može biti čvršća i labavija, i ne održava je cela kriminalna organizacija, već samo pojedini članovi koji se nalaze u vrhu organizacije i koji, najčešće ne učestvuju neposredno u vršenju kriminalne delatnosti.

Na prostoru jugoistočne Evrope, ekspanzija organizovanog kriminala vezana je za završetak hladnoratovske politike samoizolacije i krah socijalističkog modela. Poseban doprinos razvoju organizovanog kriminala na ovom prostoru ima geografski položaj država jugoistočne Evrope kao najkraće kopnene veze između Male Azije, Bliskog i Srednjeg istoka i država članica Evropske unije. Iako se prvenstveno radi o tranzitnom regionu, pojedine države regiona dobijaju i na značaju kao polazišta ili krajnja određita u okviru pojedinih aktivnosti transnacionalnog organizovanog kriminala.

Polazeći od toga, realno je pretpostaviti da će na prostoru jugoistočne Evrope organizovani kriminal i u narednom periodu nastaviti sa razvojem i prilagodavanjem aktuelnim društvenim tokovima, formirajući nove oblike koji će donositi dobar „profit“. Pri tome će njegovo delovanje biti u uslovima tržišne privrede, u sklopu aktuelnih društvenih odnosa u državama i na regionalnom nivou. Isto tako, s obzirom na položaj država jugoistočne Evrope ilegalna delatnost naročito prekograničnog organizovanog kriminala, usmerene su na oblasti krijumčarenja droge, oružja, municije, kulturnih dobara, akcizne robe, ljudi, biće zastupljenija u odnosu na druge delove Evrope. Ilegalna trgovina narkoticima ostaće primaran oblik ostvarivanja nelegalne dobiti pri čemu će odnos ponude i potražnje diktirati tržišta država regiona ali i tržišta Zapadne Evrope sa aspekta tranzita ove robe.

S obzirom na visok stepen razvoja visokih tehnologija kao i povećano korišćenje informaciono-komunikacionih tehnologija praćeno je konstantnim povećanjem rizika od visokotehnološkog kriminala, koji se manifestuje u različitim zloupotrebama informacionih tehnologija, a samim tim i ugrožavanja informacionih i telekomunikacionih sistema. Sa razvojem informacionih i telekomunikacionih tehnologija, mnogi vidovi kriminala su donekle unapređeni jer se sada najnovije tehnologije sve više koriste kako u izvršenju krivičnih dela tako i u uspostavljanju veze i međusobnoj komunikaciji između članova kriminalnih grupa. S tim u vezi je i opasnost od širenja različitih oblika ugrožavanja bezbednosti, a pre svega organizovanog kriminala, s obzirom na

²⁰ UNODOC: Money-Laundering and Globalization, dostupno na: www.unodoc.org/unodoc/en/money-laundering/globalization

²¹ EU Serious and Organised Crime Threat Assessment, Europol SOCTA, 2013

etiku finansijsku moć i organizacionu strukturu kojom raspolažu pojedine kriminalne organizacije. To znači opasnost ne samo po nacionalnu bezbednost, već ukoliko izostanu odgovarajuće mere, i na planu regionalne i međunarodne bezbednosti.

Visokotehnoški kriminal je sve prisutniji, stalno dobija nove forme, prelazi nacionalne okvire i samim tim sve više poprima oblike transnacionalnog organizovanog kriminala. Za očekivati je da će se elektronska komunikacija koristiti i u narednom periodu kako bi se ugovorila kupoprodaja narkotika, oružja, trgovina ljudima i drugo. S druge strane, Internet se sve češće koristiti za zloupotrebu dece i maloletnih lica u pornografske svrhe. Samim tim što savremene tehnologije omogućavaju lakši pristup različitim podacima, povećava se i opasnost po lična i građanska prava, počev od krađe identiteta do podataka o brojevima tekućih računa i drugo.

Sa daljim razvojem elektronskog bezgotovinskog platnog prometa, došlo je i do novih oblika visokotehnoškog kriminala. Pre svega, reč je o elektronskim platnim karticama kojima se vrši plaćanje roba i usluga kao ekvivalent plaćanja u gotovom novcu. Samim tim, platne kartice su postale predmet falsifikovanja, kao jedan od najrasprostranjenijih oblika njihove zloupotrebe, koji je u ekspanziji i koji poprima i oblike organizovanog visokotehnoškog kriminala.

Kada je reč o organizovanom finansijskom kriminalu, ne treba isključiti mogućnost proširenja na razne oblasti u kojima se može ostvariti nelegalan profit, a ne samo u različitim privredno-finansijskim oblastima. Izvesno je da će se i u narednom periodu, finansijski kriminal prilagođavati konkretnim društveno-ekonomskim, socijalnim, političkim i drugim okolnostima i samim tim aktivnost usmeravati na one oblasti u kojima je moguće ostvariti profit uz smanjeni rizik otkrivanja. S druge strane obim narko kriminaliteta umnogome će zavisti od odnosa ponude i potražnje na tržištu ali bez obzira na to ostaće dominantan oblik delovanja kriminalnih grupa na ovim prostorima.

Literatura

1. Bošković Goran, Marinković Darko, Lajić Oliver, *Finansijske istrage organizovanog kriminala*, Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, 2015,
2. Davis Ian, Hirst Chrissie, Mariani Bernardo, *Organised Crime, corruption and illicit arms trafficking in an enlarged EU*, London, 2001.
3. *Global Report on Trafficking in Persons*, United nations office on drugs and crime, Vienna, 2016.
4. Haziri Faruk: *Fighting organized crime in Kosovo*, Concordiam, *Journal of European Security and Defense Issues*, Volume 7, Issue 3, George C. Marshall European Center for Security Studies, Germany, 2016
5. Marinković Darko, *Suzbijanje organizovanog kriminala: specijalne istražne metode*, Prometej, Novi Sad, 2010.
6. Marinković Darko, *Borba protiv organizovanog kriminaliteta u Republici Srbiji u periodu tranzicije*, *Kriminalitet u tranziciji: fenomenologija, prevencija i državna reakcija*, Institut za kriminološka istraživanja, Beograd, 2007.
7. Milosavljević Branislav, *Organizovani kriminal: preventivni pristup*, *Međunarodni problemi*, br. 2-3, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2016.
8. Milosavljević Branislav, Petrevski Ljupka, *Strategijski pristup u prevenciji organizovanog kriminala*, *Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa „Asimetrija i strategija“* Institut za strategijska istraživanja i Škola nacionalne odbrane, Beograd, 2017.
9. Mijalković Saša, Žarković Milan, *Ilegalne migracije i trgovina ljudima*, (*Kriminalističko-policijska akademija*, Beograd, 2012.
10. Milošević Milan, *Bezbednosne službe sveta*, VIZ, Beograd, 2010.
11. *Regional serious and organized crime*, dostupno na: <http://www.mvr.gov.mk/>

- Upload/EditorUpload/analizi-statistiki/Socta%20izvestaj%202016%20ENG.pdf
12. Sačić Željko, Organizovani kriminal: metode suzbijanja, Informator, Zagreb, 2001.
 13. Skakavac Zdravko, Mafija-tradicionalni i savremeni fenomen, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2016.
 14. Serious and organised crime threat assessment, Crime in the age of technology, SOCTA, European union, The Hague, the Netherlands, 2017
 15. Teofilović Nebojša, Jelačić Milenko, Sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela korupcije i pranja novca, Policijska akademija, Beograd, 2006.
 16. UNODOC: Money-Laundering and Globalization, dostupno na: www.unodoc.org/unodoc/en/money-laundering/globalization
 17. Organized Crime-The need to respond: www.coe.int/T/E/Com/Files/Themes/organised-crime/default.asp
 18. Škulić Milan, Organizovani kriminalitet: pojam, pojavni oblici, krivična dela i krivični postupak, Službeni glasnik, Beograd, 2014.

9 788685 985355 >